

Lärare och studenter i morgondagens utbildning – IT, kompetens, flexibilitet och roller

Författare: Elisabeth Saalman och Maria Sunnerstam

Lärosäte/organisation: Göteborgs universitet

Kontaktuppgifter: elisabeth.saalman@gu.se, maria.sunnerstam@gu.se

Presentationsform: workshop under NU2010

Tema 8 Lärarkompetens

Sammanfattning

Denna artikel ger ett utvecklingsperspektiv på lärares och studenters arbete och roller i morgondagens högskoleutbildning. Hur kommer framtidens utbildning – undervisning och lärande – att se ut och genomföras? Hur kommer lärarna att möta studenternas förväntningar på, och behov av, ett bra lärande? Vid en workshop som genomfördes vid konferensen NU2010 fördes dialog och erfarenhetsutbyte kring ett antal teman med anknytning till dessa frågeställningar. Workshopen riktade sig till lärare, studenter, beslutsfattare och personer som arbetar med att utveckla pedagogik, inom högskolan. I denna artikel redovisas, reflekteras och diskuteras utifrån de inlägg som deltagarna i workshopen förde fram och samtalande om.

Bakgrund

Vid Göteborgs universitet togs i slutet av 2006 beslut om att en modern universitetsgemensam lärplattform skulle införas vid lärosätet. Våren 2009 var den tillgänglig för alla lärare och studenter - ca 3.000 anställda lärare och professorer samt ca 50.000 studenter. Vid halvårsskiftet 2010 stängdes den gamla kursportalen vid Göteborgs universitet för gott. Implementeringsarbetet med den nya lärplattformen gick in i en ny fas eftersom många användare då "tvingades" föra över sitt arbete till den nya lärplattformen.

Vid nyåret 2008 startade även en ny enhet vid Göteborgs universitet – Pedagogisk utveckling och interaktivt lärande (<http://www.pil.gu.se/>). Enhetens uppdrag är att arbeta med lärares pedagogiska kompetensutveckling och med högskolepedagogiska kurser (15 hp).

Erfarenheten vid Göteborgs universitet – i likhet med många andra högskolor – visar att när en ny digital resurs införs i den pedagogiska verksamheten uppstår många frågor. Hur utvecklas undervisning och lärande när IT förs in i utbildningen? Vad vinner vi och vad förlorar vi? Vad innebär fördelarna och vilka svårigheter uppstår? Hur uppfattas IT i undervisningen av lärarna – relaterar man begreppet till rent tekniska, administrativa system eller ser man detta som pedagogiska verktyg? Vad menas med digital kompetens? Måste lärare kommunicera digitalt med sina studenter? Vilka krav kan, och bör, universitetsledningen ställa? På vilka grunder tas beslut i frågor som berör digitala pedagogiska resurser inom högskoleutbildning? Hur kan vi överbrygga den pedagogiska klyftan mellan traditionell undervisning på campus och undervisning där IT ingår som en naturlig del? Hur når vi fram till en gemensam pedagogik?

Erfarenheter från workshop

Avsikten med workshopen var att samla erfarenheter och exempel på hur man kan arbeta med IT i utbildningen från olika lärosäten och att ta del av de fördelar respektive svårigheter man ser.

En kort inledning med bakgrund gavs av initiativtagarna till workshopen. Deltagarna hade därefter en knapp timme till diskussion. Här efter följde en gemensam diskussion och erfarenhetsutbyte med samtidig dokumentation av uttalanden och diskussionsinlägg. Dokumentationen sändes i efterhand ut till samtliga deltagare i workshopen med möjlighet till ytterligare kommentarer och justeringar. Representerade universitet/högskolor vid workshopen var: Chalmers tekniska högskola,

Försvarshögskolan, Göteborgs universitet, Högskolan i Dalarna, Högskolan i Skövde, Linnéuniversitetet, Mittuniversitetet, Södertörns högskola, Umeå universitet, Uppsala universitet, Stockholms universitet och Örebro universitet.

Workshopen var upplagd kring fyra frågeställningar. Dessa var:

1. Vad menas med digital kompetens och vilken digital kompetens behöver morgondagens lärare?
2. Hur kan undervisning och lärande förändras/utvecklas med IT som hjälpmedel i form av exempelvis lärplattformar, sociala medier, öppna läresurser etc.
3. Hur påverkar användning av IT ditt eget pedagogiska upplägg och din undervisning? – konkret erfarenhetsutbyte!
4. Vilka krav kan, och bör, lärosätesledningar ställa för att föra den pedagogiska utvecklingen framåt inom högskoleutbildning? På vilket sätt?

Erfarenheterna från workshopens diskussion och erfarenhetsutbyte har här sammanställts, under de tre rubrikerna konstateranden, funderingar och frågeställningar samt kvalitet i utbildning och utvärdering av kurser.

Konstateranden

- Arbetsformerna förändras och utvecklas.
- Lärarrollen ändras
- Mycket handlar om hur läraren behärskar tekniken. Undervisningen blir meningslös när läraren endast introducerar nyheter för att det är "häftigt". Det är viktigt att läraren har kompetens och förstår vad tekniken innebär.
- Nytt är inte automatiskt likvärdigt med bra.
- Vikten av lärarens kompetens. I Norge har man infört IKT som en femte baskompetens. En lärare måste därför behärska denna teknik.
- Lärare måste ta till sig den nya generationens sätt att kommunicera.
- Hur en lärare använder IT som privatperson skiljer sig stort. Lärarens privata IT-vanor påverkar lärarens undervisning.
- Läraren får tydligt markera när man är tillgänglig och inte. Om läraren som privatperson använder facebook så vill man kanske markera för studenterna när man vill ha kontakt och inte.
- Nätbaserad undervisning ställer villkor som gör att man tvingas se över sin pedagogiska filosofi och skicklighet.
- Om man bara flyttar in den traditionella undervisningen i en lärplattform så har inte undervisningen med automatik förändrats.
- Lärare har tvingats bli mer medvetna pedagoger i och med införandet av nätbaserade kurser. Man har tvingats tänka igenom sitt upplägg på ett annat sätt.
- Distansundervisning har krävt mer tydliga instruktioner från läraren till studenterna.

- Som lärare har man tvingats bli tydligare och föra fram budskapet mer koncentrerat. Mer fokus på budskapet/kunskapsinnehållet i föreläsningarna
- God planering är också något man tvingats bli bättre på
- Studenter på distans behärskar inte alltid själva tekniken vilket kan ställa till problem.
- Studenter som kan tekniken bättre "riskerar" att ta över situationen, men egentligen borde lärare och studenter kunna samarbeta så att läraren kan dra nytta av studenternas kompetens inom ny teknik. Centralt är varför man som lärare inför något nytt. Studenterna uppskattar inte något som endast är "flashigt".
- Läraren har ett krav på sig att möta studenten där de befinner sig. Läraren tvingas därför förstå, och måste inta ett kritiskt förhållningssätt. När ska tekniken användas och när ska man låta bli?
- Relationen lärare student. Rollerna kan förändras när undervisningen kräver ny teknik. Lärare kan känna rädsla att förlora kontrollen över undervisningssituationen. Studenten tar av tradition gärna en "underordnad" roll och låter läraren ta hela ansvaret för situationen
- Vidga vad-frågan och låt studenterna bli delaktiga i den. Vad ska innehållet vara i kursen? Att inte längre ha kontroll över var gränsen för kursens innehåll går, kan upplevas som ett hot för läraren. Men kursens innehåll kan vara det som finns i boken och diskussionen kan "släppas lös" och utvecklas parallellt på ett annat sätt.
- Nätbaserad undervisning har löst problem med dalande siffror på mindre högskolor/universitet.
- Ett sätt att minska avhopp (öka genomströmningen) har varit att införa Portfoliosystem (Umeå universitet)
- Något man också infört (Umeå) är Peer review där studenter tränas att se vilka kvalitéer som räknas inom ämnesområdet, på seminarier etcetera. Studenterna har tränats i att ge varandra feedback. De här metoderna har ökat kvalitén och på så vis inneburit en kvalitetssäkring av undervisningen.
- Handledning har skett på gruppnivå för att låta fler deltagare ta del av den feedback läraren ger.
- Det ställs högre krav på dagens studenter att kunna omsätta sina teoretiska kunskaper praktiskt vilket också ställer högre krav på läraren i nätbaserade kurser.
- Nätbaserad undervisning kan befrukta även campus-baserade kurser.
- Det är viktigt med goda exempel, både att de finns och att de syns.
- Denna workshop har varit ett sätt att dela erfarenheter. Till exempel hur man kan använda youtube och öka studenternas engagemang.
- Adobe som verktyg för handledning fungerade inte så bra. MSN däremot visade sig fungera mycket bra..
- Inom högskolan i Dalarna ger man nätbaserade kurser i kemi. En stor del av innehållet är inspelade föreläsningar. För studenterna är det en fördel att kunna se föreläsningen flera gånger.
- Man har också filmat demonstrationer av komplicerade experiment

Funderingar och frågeställningar

- Var finns de goda exemplen? Hur kan de samlas så att erfarenheterna kan delas?
- Hur sammanföra pedagogik med IT? Det finns ett glapp som det kommer att ta tid att överbrygga.
- Frågan är om den som använder verktyget har fått rätt kunskap och kompetens för att använda det på ett bra sätt?
- För att läraren ska förstå studenterna man undervisar måste läraren kanske skapa ett konto på facebook.
- Ska man undervisa på nätet bör man också hänga med på nätet.
- Kan de möjligheter att använda IT i utbildning vi nu har bidra till att studenterna blir mer delaktiga?
- Kan användande av IT i utbildning också minska möjligheterna till studentdeltagande?
- Hur kan pedagogisk kompetens mätas hos lärare? "Karriärstege" (Dalarna) Meritportföljer, kräver att hela kedjan runt detta fungerar, vad som ska ingå, hur man dokumenterar inom lärosätet etcetera.
- Frågan är vad som krävs för att en generell förändring ska komma till stånd?

Kvalitet i utbildning och utvärdering av kurser

- Vad har vi kursutvärderingen till? Det är nödvändigt att ringa in de frågor som tydliggör kursens kvalitet.
- Det är svårt att värdera en kurs. Är den enkel och populär ger det andra svar än de svar man får in efter en mer krävande kurs.
- Frågor kan omformuleras för att bättre fokusera det som är viktigt, och individens roll under kursen.
- Ett sätt att ställa utvärderingsfrågor och undvika frågor av typen "Vad tyckte du om den eller den föreläsningen: "nämna något du lärt dig under kursen", "vilken hjälp har du haft av föreläsaren".
- Kvalitetssäkring handlar inte bara om utvärdering. Det som är roligt är inte lika med hög kvalitet.
- Det är viktigt att examinerande uppgifter inte mäter alltför ytliga kunskaper.
- Kursutvärderingar kan göras kontinuerligt även under kursens gång. Ett exempel på fråga är om tentamen är i linje med kursens lärandemål.
- Att som lärare lägga till en kortare utvärdering (max 5 frågor) har gett högre svarsfrekvens på generella utvärderingar inom utbildningen.
- Hur mäter man kvalitet med hjälp av utvärderingar på nätbaserade kurser? Hur kan man kvalitetssäkra nätbaserade kurser? Det är svårt att få in utvärderingar från studenterna.
- Svarsfrekvensen är låg, därför är det svårt att utveckla verksamheten.
- Att "tvinga" in svar i samband med till exempel en tenta för att höja svarsfrekvensen, är inte möjligt på nätbaserade kurser

- På Mittuniversitetet får alla studenter samma enkät. En del svarar alltid, vissa på grund av missnöje, sedan är det många som inte svarar alls.
- Vid Linnéuniversitetet, på optikerprogrammet, är alla kurser nätbaserade. Efter varje moment finns en enkät med endast två frågor, vilket fungerar bra. Detta är ett sätt att kvalitetssäkra kurserna under hela programmet.
- Dessutom får studenterna med sig kunskap om hur man kan arbeta med utvärdering i sitt kommande yrkesliv.
- En positiv erfarenhet är att låta lärarna återkoppla resultatet från utvärderingen till studenterna. Detta engagerar studenterna. De vet att de får feedback på det de svarat.
- Det är inte meningen att studenterna ska tycka till om den enstaka kursen. Vitsen är att det hela kommer in i ett sammanhang där studenterna förstår att det de själva fört fram återkopplas till kommande kurser.

Reflektion och diskussion av initiativtagarna till workshopen

Erfarenheter från Göteborgs universitet visar att det i huvudsak finns två perspektiv på användning av lärplattform i undervisningen. Det ena perspektivet är att se på lärplattformen som ett rent administrativt verktyg där det finns möjligheter att ladda upp kursinformation, schema, kursplan, litteraturlista, resurser till kursen, dokument, inspelade föreläsningar etcetera. Ytterligare en administrativ fördel är möjligheten att skapa digitala kursutvärderingar och få dem sammanställda på ett mycket enkelt sätt. Via integration med Ladok kan studenter lätt kopplas till rätt kurs och gör studenten avbrott försvinner den automatiskt även ur lärplattformen. Läraren kan enkelt nå hela studentgruppen genom mail eller via snabbmeddelanden via lärplattformen.

Det andra perspektivet är att se på lärplattformen som en pedagogisk resurs i undervisningen. Den fungerar inte bara som ett administrativt stöd för läraren utan också som ett pedagogiskt verktyg som kan användas i syfte att ge mervärde till studenternas lärande. Fler läranderesurser och öppen dialog kan erbjudas studenterna via lärplattformen. Samarbete och kommunikation är viktiga faktorer som även är grundläggande för hela lärandeprocessen.

Hur kan vi då underlätta för lärare att möta den framtida utmaningen att på ett pedagogiskt väl fungerande sätt använda sig av IT i utbildningen? Hur kan lärare utbildas och stöttas? Vår inställning är att det både behövs kunskap om hur undervisning och lärande förändras vid användande av digitala verktyg, men att det också finns behov av utbildning i "knaptryckeriets konst" – alltifrån hur ett dokument laddas upp i lärplattformen, hur man skapar inlämningsuppgifter, till konsten att starta ett diskussionsforum och få igång en givande dialog som ger mervärde till studenternas lärande.

Samtidigt pågår även diskussioner om att man inte bör "stänga in" sig själv och sina studenter i en lärplattform, en miljö som trots allt styr undervisningen utifrån det som är möjligt att göra rent tekniskt inom just den lärplattformen. Flera förespråkare menar att man istället borde satsa på de resurser som finns fritt ute på nätet – open source och freeware. Här kan läraren själv välja fritt vilka verktyg man vill använda och i vilka sammanhang – exempelvis Google docs, wikis, bloggar etcetera.

Inom verksamheten för pedagogisk utveckling, i samband med högskolepedagogisk utbildning och kompetensutveckling för undervisande personal, sker många möten och erfarenhetsutbyten med lärare. Dessa möten visar att det av lärare ofta inte upplevs så lätt, att skaffa sig utrymme/resurser för att komma igång med förändringsarbete kring användning av IT och digitala resurser i undervisningen. Det framstår klart att det behövs insatser från flera olika håll för att stötta lärare i utvecklingen mot morgondagens högskoleutbildning.

Mycket handlar om vilket pedagogiskt upplägg, vilken planering, läraren gör. Det är av avgörande betydelse att läraren har pedagogisk kompetens samt förståelse för IT i undervisning och hur den kan användas för att kunna ge ett pedagogiskt mervärde till studenternas lärande.

Idag sker stora förändringar snabbt på IT området. Pedagogisk utveckling med användning av IT behöver ges utrymme och tillåtas ta tid och resurser. Det måste finnas möjlighet att få prova sig fram, under kontinuerlig kursutveckling, i strävan att hitta pedagogiska upplägg med IT som fungerar väl!

Det finns inga entydiga svar på hur man arbetar bäst med IT i undervisning– det finns många möjligheter och olika vägar att gå.

Sverige har ännu ingen formulerad definition på digital kompetens, men detta behöver inte ses som någon nackdel. Det kanske rentav är bra om begreppet får mogna och inte skrivs fram som huvudsakligen en teknisk, utan också som en pedagogisk kompetens. Det är inte självklart hur begreppet "digital kompetens" kan karakteriseras, beskrivas och tolkas: Viktiga ingredienser kan vara dialog på nätet, sätta in kunskap i sitt sammanhang, illustrera med innehåll från nätet, att ha informationskompetens etcetera. En viktig insikt är att det inte finns några färdiga kunskapspaket att ta till utan att lärande är en kontinuerlig process som inte bara sker på lärosäten utan på alla möjliga ställen och olika sammanhang i vardagen.

Det är ett faktum att studenter har allt bättre IT-kompetens när de kommer till högskolan och ser IT som ett självklart och naturligt verktyg för sitt lärande.

Sveriges förenade studentkårer, SFS, efterfrågade vid konferensen NU2010 mer tid för interaktion mellan studenter och lärare. Nätbaserad kommunikation är en möjlighet att arbeta med interaktion på ett kvalitativt bra sätt. SFS framhöll också att studenterna önskar bättre anpassning av utbildning för att främja livslångt lärande och nya undervisningsformer. Ett uttryck som "myntades" och användes i flera sammanhang under konferensen NU2010 var uttrycket "feed forward" som poängterar betydelsen av att kontinuerligt ge feedback på vägen mot uppsatta mål och inte vänta till avslutad kurs, projekt etcetera.

Vid förändringsarbete är viktiga faktorer att informera, stämma av noga samt involvera både lärare och studenter i utvecklingsarbetet. Det är ingen god idé att överraska med färdiga lösningar. Då är det lätt att missnöje uppstår, ofta till följd av missförstånd och känsla av att ha blivit överkörd eller pådyvlad något utan att kunna påverka utvecklingen. Förankra och förklara från början är nyckelord!

Den nätbaserade kommunikationen kan vara betydligt viktigare än vad vi hittills trott. Kommunikation i sociala medier, i nätgemenskaper, är omfattande och en mycket naturlig aktivitet för dagens studenter. Det sker mycket lärande utanför lärosätet! Mycket kunskapsutbyte sker via sociala medier som till exempel MSN och Facebook. Kollektivt nätbaserat lärande är klart intressant och behöver beaktas i dagens högskoleutbildning. Vissa svåra frågor – exempelvis religionsfrågor - kanske bäst diskuteras på nätet.

Man kan idag se ett slags omedelbart lärande utifrån ett uppkommet aktuellt behov (just-in-time) det vill säga att studenten söker fakta och vill få kunskapen direkt när behovet finns. I en sådan situation finns också den så viktiga drivkraften, motivation, med på ett helt naturligt sätt.

Vi skulle behöva lyfta ut oss själva ur vår vardag, iakttä med ett utifrån-perspektiv, lyssna av och föra dialog kring vad studenterna behöver för sitt lärande. Vi behöver också involvera studenterna bättre i kvalitetsarbetet vid våra lärosäten, inte minst gällande kvalitet i nätbaserad utbildning.

Det konstaterades också vid konferensen att det är mycket svårt att få driv i utvecklingen om inte lärosätesledningen ger sitt stöd på ett tydligt sätt.

Slutord av workshopens initiativtagare

Vi upplevde erfarenhetsutbytet och diskussionerna vid workshopen som mycket intressanta och givande. De inlägg, åsikter och budskap som framfördes – workshopens resultat – ser vi som värdefulla bidrag till kunskapsbildning och fortsatt erfarenhetsutbyte kring de stora och viktiga frågorna om utvecklingen mot morgondagens högskoleutbildning. Vår förhoppning är att nätverkande och erfarenhetsutbyte kommer att fortsätta högskolor emellan.

Som flera konstaterade vid konferensen NU2010 finns det inga färdiga lösningar och entydiga svar. Vi behöver aktivt arbeta med utveckling och prova oss fram till allt bättre pedagogiska upplägg och metoder för användning av IT i undervisningen inom våra respektive lärosäten. I tillägg finns behov av samarbete så att vi kan ta del av varandras erfarenheter och utbyta förslag på hur man kan arbeta för att ge goda förutsättningar för ett bra lärande till våra studenter.

Det behöver finnas forum där man som lärare smidigt kan dela med sig av sina egna pedagogiska erfarenheter och där man samtidigt enkelt hittar exempel på hur andra lärare har arbetat och finna läranderesurser som kan återanvändas i den egna undervisningen som de är eller efter modifiering.

Referenser

Anderson, T. (2008). Teaching in an Online Learning Context (Chapter 14). In T. Anderson, (Ed.) The Theory and Practice of E-learning. Edmonton: AU Press. (22 p.)

Collis, B., Moonen, J. (2001). *Flexible learning in a digital world: experiences and expectations*. Kogan Page. London.

Davidson, A., Waddington, D. (2010) *E-learning in the university. When will it really happen?* eLearning Papers, 21. www.elearningpapers.eu. Senast hämtad 20101015

Keller, C. (2007). Virtual Learning Environments in Higher Education – A Study of User Acceptance. Dissertation No 1114, Linköping University. (298 p.)

Laurillard, D. (2002). *Rethinking university of teaching: A conversational framework for the effective use of learning technologies* (2. ed.) London: Routledge Falmer

Spetz, M. (2007). "Lyckas med lärplattformen". Lund: Gleerups Utbildning. ISBN: 978-91-40-65191-4.

Tolmie, A., Boyle, J., (2000). Factors influencing the success of computer mediated communication (CMC) environments in university teaching: a review and a case study. *Computers and education*, 34, 119

Wenger, E. (1999). *Communities of practice. Learning, meaning and identity*. Cambridge, Cambridge university press.

Wilkinson, S., Barlow, A. (2010) *Turning up critical thinking in discussion boards*. eLearning Papers, 21. www.elearningpapers.eu. Senast hämtad 20101015